

Kutsal ve Seküler Arasında: Hıdrellez ve Türbe Kültürleri Çevresinde Gelişen Eğlence Kültürü

Mustafa ARSLAN¹

Öz: Makalede Türk manevi halk inançlarında en önemli iki figür olan Hıdrellez ve Türbe ziyareti çevresinde meydana gelen eğlence kültürü konu edilecek, kutsal-profan dikotomisi çerçevesinde konunun önemli noktalarına değinilecektir. Biz daha önceki bir çalışmamızda Türk halk inançlarının önemli figürleri arasında evliya kültü (türbe ziyareti vb.) ve mitolojik boyut olarak da hıdrellez kültürünün olduğunu tespit etmiştik. Bu figürler halk inançlarının senkretik niteliğiyle de paralellik arz etmektedir. Kutsalın tezahürü olarak oluşan (*hiyerofani*) bu iki inanç ve ritüelin etrafındaki oldukça zengin ve seküler eğlence kültürünü görmek ilginç olacaktır. Çünkü Türk kültüründe türbe ziyareti ve hıdrellez kültü çevresinde oluşan inanç ve ritüellere bakıldığında orada eğlenceleri de görmekteyiz. Burada kutsal çevresinde oluşan seküler bir olgunun çeşitli yönlerini görmek din fenomenolojisi açısından da önemlidir. Bu eğlencelerin “kutsal” ve “seküler” niteliklerine değinilecektir. Makalede her iki ritüel çevresinde oluşan eğlence kültürü ayrı ayrı değerlendirilecek ve din ve toplum-grup hayatı içindeki işlevlerine değinilecektir. Konu geniş olacağı için bilimsel olarak iki ilimiz (Malatya ve Çorum) örneklem olarak alınmıştır. Bu iki ilimizdeki örneklerle yoğunlaşılacak, sonuçta buradaki uygulamalarla kutsalla ilişkili kutsal-profan/seküler ayrımı vb. teorik konuların karşılaştırmasına gidilecektir.

1 Prof. Dr. İnönü Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Sosyolojisi Anabilim Dalı. mustafa.arslan@inonu.edu.tr

Anahtar kelimeler: Kutsal, Seküler, Eğlence, Hidrellez ve Ziyaret kültürü

Giriş

Makalenin konusunu Türk manevi halk inançlarında merkezi iki figür olan *Hidrellez ve Türbe* ziyareti çevresinde meydana gelen eğlence kültürü oluşturmaktadır. Dolayısıyla makale kuramsal açıdan “kutsal-seküler ve eğlence kültürü”; pratik açıdan da “*Hidrellez* ve ziyaret kültürleri” kavramlarına dayanmaktadır. *Hidrellez ve Türbe* ziyareti çevresindeki uygulamalarda Malatya ve Çorum illeri örneklem olarak alınmıştır. Buradaki bulgular tarafımızdan bizzat gözlem ve katılım yolu ile farklı zamanlarda (2008-2014 yılları arası) elde edilmiştir.

Kutsal ve seküler (profan) kavramı, dini folklor ve din fenomenolojisinin de içinde olduğu Dinbilimlerinin (*Religionswissenschaft*) temel kavramlarından olup literatürde dikotomik bir perspektifle ele alınır. (Dinbilimleri diğer alt branşları din sosyolojisi ve antropolojisi, dinler tarihi ve din psikolojisidir.) Kutsal olanla seküler-profana olan birbirlerine mesafeli hatta karşıt olarak konumlanır. Ancak bazı örnekler vardır ki seküler-profana olanla iç içe bir görünüm arz eder. Ancak literatürde bunun üzerinde pek durulmadığı görülmektedir. İşte biz bu çalışmada üzerinde pek durulmayan ama literatürün temel kavramlarının bir özelliğini tamamlayan hatta kutsal-seküler (profan) dikotomik teorisinde yeniden düşünmeyi gerektirecek bir konuyu makale imkanları çerçevesinde ele alamaya çalışacağız.

Kutsal- Seküler (Profan) Dikotomisi

Kutsal din tanımlarının merkezinde yer alan bir kavramdır. Otto'ya göre “Din, korkutucu ve büyüleyici sır (*mysterium tremendum fascinans*)” olarak açıkladığı kutsalın tecrübesidir (Otto, 1925).” Otto, kutsal ile ilişkin tecrübeleri Kantçı bir yaklaşımla *numen*'le yani görünmeyen, gizemli olanla ilişkilendirir. Numen'e ilişkin olan adeta bir *ganz andre*'ymiş, yani kökten ve tamamen farklı bir şeymiş gibi özel bir hal almakta, beşeri veya kozmik hiçbir şeye benzememektedir. Bu farklılık

Otto'ya göre, ondaki müphem (ambiguous) karakteristiğinden ileri gelmektedir. Ancak bu müphemlik, birçok tezahür biçimlerinde dikotomik yansımalara sahiptir.

Mircea Eliade da kutsal tanımlarken kutsal –profan ayrımına gider (Eliade, 1959; 1991). İnsan kutsalın bilincine varır. Çünkü bu kendisini dindışı olandan tamamen farklı bir şekilde gösterir. Kutsal, günlük hayatın normal rutinlerinin dışında duran fevkalâde bir şey olarak algılanmaktadır. Kutsal ve profan/seküler arasındaki ayrımı başka düşünlürlerde de görürüz. Örneğin Durkheim'e göre, dini düşüncenin ayırt edici özelliği kutsal-profan ayrımında yatmaktadır (Durkheim, 2005). Durkheim ünlü dinbilimci Robertson Smith'in etkisiyle kutsal-profan ayrımına önem vermiştir.

Burada kutsalın diyalektik özelliğine dikkat etmek gerekir. Bunu Durkheim (2005) şu meşhur kutsal tanımında şöyle ifade etmiştir. “Kutsal nesnelere, tanrı, ruh gibi isimlendirilen varlıklardan ibaret değildir. Bir kaya, bir ağaç, bir su kaynağı, küçük bir taş, bir ağaç parçası, bir ev hâsılı herhangi bir şey kutsal olabilir. Bir ritüel kutsallığa sahip olabilir. Gerçekte ise belli bir dereceye kadar da olsa kutsallık içermeyen hiçbir ritüel yoktur.” Dolayısıyla ilk başta profan-seküler olan bir şey ileride “kutsal” olabilir. Ancak kutsal olduğunda profan-seküler özelliğini kaybeder. Başka bir nesne olur. Başka bir anlam ve içerik kazanmış olur. Burada bu diyalektiğe bakıp kutsalın profanla yakınlaştığını veya iç içe olduğu zannetmek hata olur. İki birbirinden tamamen “ayrı ve bambaşka”dır. Kutsal bir nesnenin önceden profan olması, onun sonraları profan ile ilişkisi olacağını, olduğunu göstermez.

Kutsalı Tezahür Ettiği, Tecrübe Edildiği Zaman ve Mekan:

Kutsal Zaman-Kutsal Mekan

Görüldüğü gibi kutsal seküler-profan olandan ayrıdır ve farklı biçimde tezahür eder. Bu profan-seküler alandan farklı olarak kutsal, farklı yani “*kutsal bir zaman ve mekân*” da tezahür eder. Dolayısıyla Dinbilimleri literatürüne göre, kutsal kavramını anlamak için birinci adım

onun profan-seküler alandan farklılığına dikkat etmek; ikinci adım ise onu “*kutsal mekân ve zaman*” kavramları ile birlikte anlamaktır. Kutsal mekânlar ve zamanlar, bizi kutsalın dünyasına götürürler (Pettazoni, 2002). “*Kutsal mekân*”, kutsal, aşkın olanla iletişim kurulabilen bir “*merkez*”dir (Eliade, 1991).

Dolayısıyla kutsal, belirli “kutsal bir zaman” veya “belirli kutsal bir mekân”da tezahür etmekte veya tecrübe edilebilmektedir. Bu büyük dinlerde olduğu gibi küçük kültler için de söz konusudur. Konumuz olan “*hıdrellez kutsal bir zaman*”, “*türbe de kutsal bir mekân*”ı ifade etmekte ve bu bağlamda kutsalın tecrübesi gerçekleşmektedir. Kutsal mekân “aşkın” ve “bambaşka” olan kutsalı tecrübe etmek için merkez olurken kutsal zaman da kutsalı tecrübe etmenin anıdır. “Kutsal zaman”ın devrevi zamanları vardır. Dindar insanın anlayışında zaman yıllık olarak yenilenir. Kutsal zaman, insanı ilk mitik an ile yeniden bütünleştirir (Eliade, 1991). İnsan baharın gelişi ile doğanın yeniden canlanışının bir kutlaması olan Nevruz ya da Hıdrellez ile aslında “zamanın yeniden başlangıcına” ve ayrıca “evrenin yaratılışının yeniden güncellenmesine” katılmış olur. Başka bir deyişle kutsal zamanın insan için simgesel anlamı, yeniden doğuş ve yeniden yaratılıştır ve bu sayede insan “kutsal ve güçlü zaman” ile yeniden bütünleşmiş olmaktadır. Eliade’ya göre periyodik olarak ortaya çıkan yeniden doğuş sürekli her kültürde görülebilmektedir (Eliade, 1994).

Kutsalın tezahürü ve deneyiminde diğer iki kavram “mit ve ritüel” kavramlarıdır. “Ritüel” kutsalın belli bir zaman ve mekânda tecrübe edilmesidir. “Mit” ise kutsal bir tarihi ifade eder, zamanın başlangıcında meydana gelmiş bir ilk olayı atıftır. Kutsal zamanı anmak, kutlama yapmak, hem evrenin yeniden doğuş ve yaratılışına simgesel bir katılım, hem de mitleri “yeniden güncelleyerek” kutsalı tecrübe etmek ve kutsallığa “katılmaktır” (Eliade, 1991). Dolayısıyla kutsal zamanda yapılacak bir kutsal deneyimi için bu deneyimin ilk olayına, anına gitmek için mite ihtiyaç vardır. Başka bir deyişle ritüelin deneyimi için onu bir ilk nedene bağlayan kutsal anlatıdır. Ritüel, mitten çıkarılan ve onunla ilişkilendirilen semboller ile kutsal bir zaman ve mekânda ifa edilir.

Hıdrellez buna çok güzel bir örnektir. Burada yeni yılla ilgili mitler anlatılır. Mitteki ritler tekrarlanır. Böylelikle dünyanın sanki yeniden başlaması tecrübe edilmiş olur. Zamanın yeni bir çevrimi sanki yeniden resmen başlatılmış olur.

Seküler bir Kategori Olarak Eğlence

Eğlence, sözlük anlamında hoşça vakit geçirme işi, bu maksatla düzenlenen toplantı, gönül eğlendiren, hoşça vakit geçirten şey şeklinde tanımlanmaktadır. Erol Güngör'e (1981) göre eğlence, her şeyden önce bir heyecan hali, gayesi haz vermek olan bir davranış, gerçek hayattaki engellemelere, hayal kırıklıklarına karşı bir çeşit sığınak ve realitenin sıkıntılarından kurtulma çabasıdır. Bu anlamda eğlence dini olandan çok dünyevi-seküler alana ait bir kavram olarak görünmektedir.

Eğlence sadece basit bir şey olmayıp bireyin hayatında farklı işlevlere sahiptir. Kültürel, ekonomik, siyasal sosyal ve psikolojik işlevleri söz konudur (Tuzcuoğlu, 2008). Örneğin öncelikle dini-milli-yerel bir anlamı olan eğlence sonraları siyasal ve kimliksel bir özellik kazanabilir. İlk çağlardan bu yana dini ve ekonomik yönü olan Nevruz kutlamalarının sonradan siyasal anlamlara sahip olduğunu biliyoruz. Yine bahar bayramı gibi kutlanan Hıdrellez'in bazı Alevi topluluklar için topluluğun kimliğini tahkim etmek gibi işlevleri söz konusudur. Yine bazı türbeler etrafındaki anma ve kutlanmalar o çevrenin ekonomik refahına dönemlik katkılar sunmaktadır. Kültürel açıdan eğlenceler toplumların bir araya gelmelerine, insanlar arasında pozitif iletişim ve etkileşim ortamlarının oluşmasına imkân sağlamaya, ortak duygu ve davranış tarzlarının doğmasına sebep olmaktadır.

Dini açıdan eğlenceye bakıldığında, her ne kadar eğlence ilk başta dünyevi, seküler bir alan olarak görülse de, insani yönüne hitap etmesi açısından dinlerin eğlenceyi tamamen dışlaması pek mümkün olmaz. Çünkü dini oluşturan gruplar da insanlardan oluşmaktadır. Ancak dini veya mezhep görüşlerine göre dindar insanın eğlence anlayışında farklılıklar olur. Kişilerin dini kabulleri eğlenceye bakışlarını etkilemektedir. Dindar insan açısından eğlence onun kutsala bakışı ve yaklaşımı

ile paralel; kimi zaman da kutsala ilişkin bir mit ya da ritüeli tamamlayıcı biçimde olmalıdır.

Kutsal ile Seküler Arasında: Hıdrellez ve Türbe Kültürleri Çevresinde Gelişen Eğlence Kültürü

Eğlence ve kutlamaların görüldüğü gibi kutsal ve dini olanla da alakaları olabilmektedir. Her ne kadar teoride alakasız gibi görülse de uygulamada buna dair örneklerle –tabii kutsalla ilişkisi nispetinde– rastlanılmaktadır. Bu ikisi arasındaki karşılıklı ilişkiye bazı çalışmalardan örnekler verebiliriz. Örneğin Chidester ve Linenthal (1995) kutsal ve profanın zorunlu olarak birbirini dışlamadığını, iç içe veya yan yana olduğu durumların da olabildiğini gözlemlemişlerdir. Onlara göre “Kutsal mekânlar” hem kutsalı hem de profan aktivitelerin içinde yer bulduğu karmaşık mekânlar olabilmektedir. Chidester and Linenthal, Hawai de gündüz halka açık olan bir mekânın saatler sonra kutsal bir mekân olarak hizmet gördüğünü ve geleneksel ritüellerin yapıldığı yere dönüştüğünü gözlemlemişlerdir. Yine Özdemir (1999) Hıdrellez inancı çerçevesinde Anadolu’nun farklı bölgelerinde kutlamaların olduğunu tespit etmiştir.

Bizim gözlemlerimiz de Hıdrellez inancı çevresinde bazı eğlence ve kutlamaların yapıldığı şeklindedir. *Malatya* ve *Çorum* illeri çerçevesinde konuyu örneklendirmek istiyoruz.

Çorum’da Hıdrellez inancı ve ona bağlı merasimler şehirleşme sürecine rağmen canlı bir şekilde yaşanmaktadır. Hıdrellez kültü etrafında şekillenen inanışlarda “eski kültürlerin izlerinden, İslamiyet’ten, eski Türk geleneklerinden gelen birçok öge bir arada bulunmaktadır (bkz. Ocak, 1988; 1990). Hıdrellez Çorum’da, dışarıda yeşillik bir yerde, bazen evde, türbe ziyareti ile veya dilek dileyerek ve adak adayarak kutlanmaktadır. Sünni ve Alevilerin ortak kutlamaları olmakta, ayrıca Aleviler arasında müsait yerlerde semah da oynanmaktadır. Hıdrellez kutlamalarında toplu törenlerin yapılacağı, adak ya da dileklerin yapılacağı bir *mekân* önem arz etmektedir. Günümüzde Anadolu’nun çeşitli yerlerinde Hızır/Hıdır adını taşıyan birçok adak yeri, halk tarafından

ziyaret edilmekte, dilek dilenip adak adanmakta, kurban kesilmekte ve çeşitli törenler düzenlenmektedir. Çorum'daki bu mekânın adı *Hıdırlık Sultan* mevkiidir. Hıdırellez Beş Mayıs günü (diğer yeşillik yerler yanında) en çok bu yere insanlar rağbet göstermekte, buraya gelerek hem Hıdırellez gününün özelliği olan yeşillik yerde piknik yapmakta, hem de buradaki türbeleri ziyaret etmektedirler. O gün temizlik yapıp, yiyecek ve içecek hazırlama gibi işlerle başlayan Hıdırellez merasimleri çeşitli dilekleri hedefleyerek yapılmaktadır. Bu tarz dilekleri olanlar bir gece öncesinden dileklerini bir kâğıt üzerine resmederek veya dileğinin (ev, araba vb.) bir benzerinin maketini yaparak yeşillığe ya da bir gül fidanının dibine koyarak Hızır'ın buraya uğrayacağına ve dileklerini kabul edeceğine inanmaktadırlar.

Hıdırellez zamanındaki inanış ve uygulamalar yanında kutlama ve eğlenceler de söz konusudur. Çorum kent merkezinde yaptığımız uygulamalı çalışmada Hıdırellez gününün manevi-kutsi anlamı olduğunu söyleyenler %58, neşe ve eğlence günü olduğunu söyleyenler ise %24 oranında çıkmıştır. Buradan bir kısım insanların Hıdırellez algısının sadece eğlence olduğu anlaşılmaktadır.

Çorum'da halk arasında "Hıdırellez günü mutlaka *dışarı çıkararak* Hıdırellezi kutlamak, eğlenmek, o günü eğlenceli geçirmek" gerektiğine inanılmaktadır. Böyle yapılırsa o senenin mutlu ve sağlıklı geçeceği, "Hıdırellez günü ne yaparsan bütün seneyi o şekilde geçirirsin" inancı Çorum'da hâkimdir. Dolayısıyla eğer kişi Hıdırellezi çoluk çocuğuyla birlik beraberlik ve neşe içinde dışarıda, yeşillik bir yerde kutlayarak geçirirse o senenin de o şekilde mutlu, sağlıklı ve neşeli geçeceği inancı hâkimdir. Bu inanıştan hareketle olsa gerek Hıdırellez ile eğlence "yan yana" anılmaktadır.

Bu inanışa bağlı olarak, Çorum'da halk arasında çoğu kişi Hıdırellez gününü çalışmadan geçirmeye çalışırlar. Çünkü o günü çalışmadan kutlayarak geçirirse, hem o günün bereketine nail olacak hem de bütün seneyi o günkü gibi neşeli, eğlenceli geçirecektir. Biz de, araştırmalarımız sırasında bazı çalışanların sırf Hıdırellez kutlaması için işlerinden özellikle izin aldığını gözlemledik.

Çorum'da Hıdrellezle ilgili diğer bir inanış ve uygulama, imkânı olan ailelerin nişanlıları dışarı çıkarmaları, dışarıda piknik vb. eğlence ile günün kutlu ve neşeli geçirilmesidir. Böylelikle (inanişaya göre) gelin ve damat bereketli bir günde bir araya gelmiş, sonraki evliliklerinin temeli bereket ve hayır üzerine kurulmuş olmaktadır. Ayrıca Hıdrellez şenliklerinde bekâr gençler, kutlamalarda tanışmaları amacıyla diğer günlere oranla daha serbest bırakılırlar ki birliktelik bereketli temeller üzerinde olsun.

Çorum'da Hıdrellez'in kutlandığı en merkezi yer *Hıdırlık Sultan* mevkiidir. Burada üç sahabe mezarı olduğuna inanıldığı için popüler dini kültürün merkezi olmuştur ve hem türbe ziyareti hem de Hıdrellez kutlamalarında hizmet görmektedir. İnsanlar Hıdrellezi bu mevkide kutlamakta, türbe ziyaretlerini yapmakta ve burada pikniklerini de yapmaktadırlar. Bunun için piknik yerleri yapılmıştır. *Böylece hem manevi hem de eğlence yönü olan bir uygulama gerçekleştirilmektedir.* Çorum'da bu yer dışında Başka yeşillik park vb. yerlerde de Hıdrellez kutlanmaktadır. Bu dönemdeki kutlamaları "ikiye" ayırabiliriz. Birincisi hem dilek dileyip türbe ziyareti sonrası/beraberinde piknik yapanlar; ikincisi sadece müzik vb. eşliğinde piknik yapanlar. İkincisi tamamen seküler bir karakterdedir ve yukarıdaki anket sonucunda da bu durum görülmektedir.

Eğlence kültürünün kutsalla iç içe bir görünüm arz ettiği diğer bir örnek Malatya'da Kernek meydanındaki hıdrellez kutlaması ve Malatya Battalgazi'deki Hasan Basri Türbesidir. Bu mekânlardaki gözlem ve deneyimlerimiz 2008 ila 2014 yılları arasına aittir. Özellikle Kernek mekânında 2014 yılı itibarı ile yeni yapılaşmalar olmuştur. Bu yeni durum çalışmamızın dışındadır ve ileriki dönemler için yeni çalışma ve eski ile karşılaştırma fırsatı doğacaktır.

Öncelikle Malatya kent merkezinde Hıdrellez kutlaması mekânı olan Kernek'e bakalım. Malatya'da Hıdrellez için Kernek'in merkez olması, yeşillik olması, su kaynağına sahip oluşu (nisan ayında suyun patlayarak çıkması ve göl oluşturması) ve Kernek Baba gibi evliya kültürüne de sahip oluşu gibi nedenlerden kaynaklanmış olmalıdır. Kernek'e bakıldığında

mekânın Hıdrellez kutlamaları dönemi olan 5-7 Mayıs dışında bir eğlence mekanı olduğu görülmektedir. Tarihi sürece bakıldığında mekân, özellikle ellili yıllar öncesinde ve devamında halkın gezme, piknik ve eğlence yeri ve kadınların temizlik mekânı (yıkama vb.) olarak kullanılmaktaydı. Ayrıca sazlı sözlü eğlencelerin, arkadaş toplantılarının yapıldığı, türkülerin söylendiği, dönme dolaplar kurulduğu, bazen köçek oynatıldığı, türlü yemeklerin yenildiği bir “eğlence ve dinlenme mekânı” olarak da işlev görmüştür. Kernek’teki bu eğlence kültürünün yansıması olarak havuzun yan tarafına çocuklar için dönme dolapların yapıldığı, gençlerin kendilerine kayık yapıp üstten gelen şelaleden aşağıya doğru kaydıkları da bilinmektedir. Kentleşme sürecinin başlarında kadınların Kernek’in suyunu evlerine taşıdığı, yeme ve içmede kullandığı, halı yıkama, yün yıkama, bahar temizliklerini bu sudan yaptıkları ifade edilmiştir.

Mekânın bu ilk dönemine geleneksel dönem diyebiliriz. Kentin modernleşmesi ile özellikle yetmişli yıllardan itibaren mekânda yapılaşmaya gidildiği ve mekânın gazino-park haline dönüştürüldüğü görülmektedir. Burada yaz döneminde önemli milli sanatçıların sahne aldığı diğer zamanlarda eğlencelerin yapıldığı bilinmektedir. Son yıllara kadar mekân bu özelliğini devam ettirmiştir. Günümüzde ise belediye tarafında yeni yapılaşmaya gidilmektedir ancak mekân, eğlence boş vakit geçirme mekânı olarak özelliğini devam ettirmektedir. Dolayısıyla “modern dönem”de de mekân boş vakitlerin değerlendirildiği ve dahası bir eğlence merkezi olarak işlev görmüştür. Bütün bunlardan hareketle, hem modern öncesi “geleneksel” hem de “modern” döneminde Kernek’in “seküler” bir işlev gördüğünü söyleyebiliriz.

Ancak Kernek mekânı sadece seküler bir mekân değildir. Aynı zamanda Hıdrellez kutlamalarının yapıldığı, kendisine halk tarafından bir türbenin de (Kernek Baba) atfedildiği bir “popüler dini mekân”dır. Mekânda Hıdrellez 5-7 Mayıs tarihleri arasında olmaktadır. Son gün ise yoğun bir şekilde kutlanmaktadır. Hıdrellez burada “Beşinde karşılama, altısında kutlama, yedisinde uğurlama” biçiminde bir tekerleme ile ifade edilmektedir. Kutlamalara bakıldığında en yoğun kalabalığın

gazino içindeki göl alanında olduğu söylenebilir. Göl çevresi tıklım tıklım dolmaktadır. Kutlamalara katılan insanların durumuna bakıldığında kutlamayı, emin biçimde ve kendini kaybeder tarzda yapanlar olduğu gibi, çoğunlukla çekingen, ürkek biçimde ama ısrarla kutlamaya katılıp dileğine yoğunlaşan insanları görmek de mümkün. Bazı insanların kutlamaların yapıldığı göl çevresinde değil de çekinden biçimde dışarıda karanlık olan meydanda şelale çevresinde beklediği ve yatsı ezanı okunur okunmaz dileğini suya bırakıp oradan ayrıldığı da gözlemlenmiştir. Dilekler suya atılırken bazılarının üç İhlâs, bir Fatiha okudukları bilgisi mülakatlarda ortaya çıkmıştır. Kutlamaya katılanların büyük çoğunluğu kadındır ve resmi erkan da (valilik, il kültür müdürlüğü) kutlamaya kapalı mekanda oturarak, halktan ayrı biçimde de olsa, katılmaktadır. Kutlama akşam ezanı ile başlayıp yatsı ezanı ile bitmektedir.

Kernekteki Hıdrellez kutlamalarına bakıldığında üç figürün öne çıktığı söylenebilir. Öncelikle dar mekânda büyük bir topluluk olmaktadır. İkinci olarak dilek dileme ritüeli farklı şekillerde yapılmaktadır. Bazıları dua mecmuaları, Kur'an vb. metinler okumakta, bazıları göl çevresinde dönerek dilek dilemektedir. En önemli dilek dileme, dileğin kâğıda yazılıp ya da çizilip dışarıdaki şelaledeki "su"ya veyahut göl tarafında park içindeki "gül ağacı" dibine atmaktır. Kâğıttaki dileği özellikle yatsı ezanının okunması ile suya ya da gül ağaçları dibine bırakma toplu biçimde olmaktadır. Herkes ezanı topluca beklemekte ve ezan okunur okunmaz kâğıtlar bırakılmakta, böylece ritüel de sonlandırılmaktadır.

Mekândaki diğer bir dilek tipi de mum yakmadır. Orada satılan mumları alarak masalar üzerinde yakılı bekletilmektedir. Mumun masa üzerinde durması için de kum konulma, yakılan mum sönmeden dibine kadar inerse dileğinin kabul edileceğine inanılmaktadır. Mum dikilen masalar, eskiden Kernek babanın mezarının olduğunu düşündükleri "dördüncü çınar ağacının yakınına" veya hemen dibine konulmaktadır.

Diğer bir dilek tipi göl ve Kernek Babanın mezarı olduğuna inanılan dördüncü ulu çınar ağacının çevresinde yapılan dönme (Tavaf) anında yapılan dilektir. Parkta, her bahar başında patlayan su kaynağı, onun oluşturdu göl ve gölün hemen kıyısındaki Kernek Baba'nın mezarının olduğuna inanılan dördüncü sıra ulu ağaçtan oluşan yapı çevresi yedi

kez dönülmektedir. Dönmenin sonunda dileğin kabul olacağına inanılmaktadır. Dönme ritüeli özellikle türbe, su çeşme ve birikintileri etrafında Anadolu'nun bazı yerlerinde görülmektedir (Tanyu, 1967).

Burada konumuzla alakalı olan yöne dikkatimizi çekmek istiyoruz. Burada “kutsal bir kutlama anında seküler formlarla” karşılaşmaktayız. Öncelikle dilek için okuma ve dilek dileme, mum yakma, dönme vb. şeyler devam ederken aynı zamanda insanlara mekân sahibi tarafından büyük bir dondurma kesilerek ikram edilmekte ine insanlar birbirlerine şeker vb. ikram etmektedir. Bundan da önemlisi yukarıda belirtilen *rit*-ler devam ederken mekânda eğlence de devam etmektedir. Bunlar insanların aynı zamanda park yeri olan mekânda masalarda yeme ve içmelerine müzik eşliğinde devam etmesi, yine aynı mekânda çarpışan arabaların yoğun pop müziği eşliğinde hizmete devam etmesidir. Yukarıda açıklanan dileklerini dönerek yaparken insanlar, çarpışan arabaların yanından, gazino parkının masa sandalyelerinin arasından geçmekte ayrıca bu dönme anında parkta disko müzik de çalmakta, çarpışan arabaların eğlencesi devam etmektedir. Dönen insanlar bu durumda dönmelerini tamamlamaktadırlar. Bu karmaşıklık içinde müzikli eğlence çokça garipsenmemekte, Kutsal ve seküler / profan iç içe bir görünüm arz etmektedir. Dolayısıyla burada kutsal seküler iç içeliği ya da etkileşimi iki farklı durumda gerçekleşmektedir:

- i. Bir eğlence mekânı kutsal bir zamanda (Hidrellez döneminde) kutsal ritlerin yapıldığı bir geçici mekâna dönmektedir.
- ii. *İkinci olarak kutlamanın ve dileklerin yapıldığı, duaların okunduğu anda da bazı eğlencelerin, müziklerin devam ettiği görülmektedir. Bu her iki farklı durum açısından kutsal-seküler etkileşimi, bir aradalığı söz konusu olmaktadır.*

Kutsal ile Seküler iç içeliğini Malatya Battalgazi İlçesindeki Hasan Basri Türbesi çevresinde de görmekteyiz. Battalgazi ilçesinde bulunan sekizgen şeklindeki türbe son yıllarda yapılan çalışmalar ile hem bir türbe ziyareti, hem de bir piknik yapmayı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Türbe sekizgen şeklinde yapılmıştır. Belediyenin yeni çalışmaları

ile türbe mekânı aynı zamanda bir piknik, bir mesire yeri olarak düzenlenmiştir. Türbeye gelenler hem dilek dilemekte, dua etmekte, namaz kılmakta ve hatta kurban dahi kesmektedir. Bunlar kutsal ritler olarak Hasan Basri Türbesi çerçevesinde yapılan kutsal içerikli uygulamalardır. Bunları daha ayrıntılı olarak işleyebiliriz ancak konumuz bunlar değil. Konumuz bu kutsal uygulamalar yanında mekân çevresindeki seküler karakterli uygulamalardır. Mekânda insanlar piknik eğlencesi de yapmaktadırlar. Bir araya gelmekte toplu eğlenceler de yapılmaktadır. Hatta insanların bu ihtiyaçlarını karşılamak için türbe çevresi bu şekilde yeniden dizayn edilmiştir. Ancak bazı yerlerde Türbe çevresindeki piknik ve eğlenceden rahatsız olan ilgililer buna karşı ilan ve gazete haberleri ile tepkilerini göstermektedirler. Dolayısıyla Türbe ziyaretleri Anadolu da kutsal dua ve dilekler yanında bir araya gelme, toplanma, piknik yapma, eğlenme mekânı olarak da işlev görmektedir. Belediyeler tarafından yeni mimari de bu şekilde yapılmaktadır. Örneğin Malatya Darende'deki Somuncubaba türbesi çevresi, ziyaret yanında halkın piknik ve eğlence taleplerini karşılayacak şekilde yeniden dizayn edilmiştir. Piknik yerleri, yeme içme mekânları, kay kay, salıncak vb. imkânlar da hizmete koşulduğu görülmektedir. Buna benzer ülkemizden birçok örnek verilebilir.

Sonuç olarak, bu ve benzeri uygulamalara bakıldığında kutsal zaman ve mekânlarda yapılan uygulamaların aynı zamanda seküler bir içeriği de beraberinde taşıdığı görülmektedir. Bu kutsal mekân ve/veya zamanlarda eğlence de burada yerini almaktadır. Kutsal ile seküler bir arada iç içe bir görünüm arz etmekte ve işlev görmektedir.

Kaynakça

- Allen, D. (1987) "Phenomenology of Religion", *The Encyclopedia of Religion*, Mircae Eliade (ed.), C. 11, Macmillan, NewYork.
- Arslan, M. (2002) *Türk Popüler Dindarlığı Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma: Çorum Örneği*, Yayınlanmamış doktora tezi, EÜ SBE, Kayseri.
- Chidester and Linenthal (eds). (1995). *American Sacred Space*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press
- Durkheim, E. (2005). *Dini Hayatın İlk Biçimleri*, (Çev. F. Aydın), Ataç Yayınları, İstanbul.
- Eliade, M. (1991) *Kutsal ve Dindışı*, (çev: M. Ali Kılıçbay), Gece Yayınları, Ankara.
- Eliade, M. (1994) *Ebedi Dönüş Mitosu*, İmge Yayınları, İstanbul.
- Eliade, M.(1959) *Cosmos and History*, Harper, New York.
- Güngör, Erol (1981), "Eğlencenin Sosyal ve Psikolojik Yönü", *Türk Edebiyatı*, C. 8, S. 94,
- Ocak, A. Y. (1988) "Hıdırellez", İA, TDV İSAM, İstanbul, XVII, s. 313-5.
- Ocak, A. Y. (1990) İslam Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü, TKAE Yy. 113, 2. Basım, Ankara.
- Otto R. (1925) *The idea of the Holy*, Trans. J.W. Harvey, Oxford Un. Press, Londra and New York.
- Özdemir, N. (1999) "Eğlence Kavramı ve Hıdırellez Kutlamaları" *Milli Folklor*, C. 6, S. 42, s. 31-6.
- Pettazzoni, R. (2002) *Tanrıya Dair*, İz Yayınları, İstanbul.
- Stirrat, R. L. (1984) "Sacred Models", *Man*, Vol. 19, No. 2., pp. 199-215.
- Tuzcuoğlu, H. (2008) *Türkiye'de Dini Kesimin Eğlence Kültürü*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- <http://corumhidirlik.corumlu.com/>
- <http://www.aleviforum.net/Konu-hasan-basri-korucuk-turbesi.html>

<http://bilecikhaber.com.tr/turbe-etrafinda-piknik-yapmayin>

http://3dpanoramik.com/panoramik/184/habib_i_neccar_camii__turbe.html

*****

Abstract: -Between the Sacred and Secular: Entertainment Culture Emerging around Cults of Hidrellez and Ziyarat - In presentation we'll examine entertainment culture emerging around cults of Hidrellez and *ziyarat* that the two most important figures in Turkish folk beliefs and will discuss them within the framework of the sacred-profane dichotomy. In our earlier study we found cults of Muslim saints and Hidrellez between important figures of Turkish folk beliefs. These figures are also parallels with the syncretic nature of popular folk beliefs. It will be interesting to investigate. It will be interesting to investigate the rich and secular entertainment culture that emerging around these two beliefs and rituals as manifestations of the sacred (*hierophany*). Because, when looking beliefs and rituals emerging around the cults of *ziyarat* and Hidrellez in Turkish culture we see entertainments. Here it is important for the phenomenology of religion to see the various aspects of a secular phenomenon that occurs around the sacred. In our presentation we will address the "sacred" and "secular" nature of these entertainments. And we will study the entertainment culture formed around both the rituals separately address and will explain their functions in religious and social life. Because of wide of the subject we will take two cities (Malatya and Çorum) as the sample. In result we will compare these manifestations with theoretical models about sacred and secular, sacred-profane distinction and so on.

Key words: Sacred, Secular, entertainment, cults of *Hidrellez* and *Ziyarat*